

TA'LIM SIFATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI.

Ne'matova Mehribon Vose qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3 bosqich talabasi

e-mail: nematovamehribon17@gmail.com

+998500171759

Saloxiddinova Ruxshona Shuxrat qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3 bosqich talabasi

e-mail: saloxiddinovaruxshona9@gmail.com

+998882882528

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim sifatini baholashning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Maqolada an'anaviy qiymat bahosi (summativ), rivojlantiruvchi baho (formativ), diagnostik baho hamda o'qituvchilar va talabalar o'zini baholashi (self-assessment, peer assessment), autentik baholash, o'quv ma'lumotlari tahlili (learning analytics), onlayn ta'lim va sun'iy intellekt orqali baholash, "value-added modelling", "comparative judgement" kabi usullar ko'rib chiqiladi. Har bir usulning afzalliklari, kamchiliklari va tatbiqiy jihatlari muhokama qilinadi. Maqola ta'lim jarayonini, o'quvchi erishmalarini, hamda ta'lim tashkiloti va siyosatini yaxshilashda ushbu usullarning o'rni haqida tasavvur beradi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, baholash usullari, formativ baho, autentik baholash, learning analytics, sun'iy intellekt

Аннотация: В данной статье анализируются современные методы оценки качества образования. Рассматриваются традиционная итоговая оценка (summative), формирующая оценка (formative), диагностическая оценка, самооценка и взаимная оценка (self-assessment, peer assessment), аутентичная оценка, анализ учебных данных (learning analytics), оценка в условиях онлайн-обучения и с использованием искусственного интеллекта, а также такие подходы, как «value-added modelling» и «comparative judgement». Обсуждаются преимущества, недостатки и прикладные аспекты каждого метода. Статья дает представление о роли данных методов в совершенствовании образовательного процесса, достижений учащихся, а также деятельности и политики образовательных организаций.

Ключевые слова: качество образования, методы оценки, формирующая оценка, аутентичная оценка, learning analytics, искусственный интеллект.

Annotation: This article analyzes modern methods of assessing the quality of education. It examines traditional summative assessment, formative assessment,

diagnostic assessment, self-assessment and peer assessment, authentic assessment, learning analytics, online education and AI-based assessment, as well as approaches such as value-added modelling and comparative judgement. The advantages, limitations, and practical aspects of each method are discussed. The article provides an overview of the role of these methods in improving the educational process, student achievements, and the policies and performance of educational institutions.

Keywords: education quality, assessment methods, formative assessment, authentic assessment, learning analytics, artificial intelligence.

Kirish

Ta'lim sifati — mamlakatning intellektual, madaniy va iqtisodiy rivojlanishning muhim omili. Ta'lim sifatini baholash esa shu rivojlanishni yo'naltirish, kamchiliklarni aniqlash va chora ko'rish uchun zarur. An'anaviy baholashlar, odatda yozma testlar va yakuniy imtihonlarga asoslangan bo'lib, ular o'quvchilarning fakt bilimlarini tekshirishga xizmat qiladi. Biroq, 21-asr ta'lim ehtiyojlari — tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muammolarni hal qilish, kolaboratsiya kabi ko'nikmalar — an'anaviy baholash usullari bilan yetarlicha o'lchanmayapti. Shuning uchun zamonaviy baholash usullarini qo'llash talabi oshmoqda.

Maqolaning maqsadi — ta'lim sifatini baholashning zamonaviy metodlarini sistematik tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini ko'rsatish hamda tatbiqiy jihatlarida maslahatlar berish.

Tahlil va muhokama

Ta'lim sifatini baholashning zamonaviy usullari bugungi kunda ta'lim tizimida samaradorlikni oshirish, xalqaro standartlarga moslashtirish va o'quvchi-talabalarning bilim darajasini aniq o'lchashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, ta'lim tizimida sifatni oshirish, uni xalqaro tajribaga uyg'unlashtirish milliy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlaridan biridir [1]. Shu sababli, xalqaro baholash tizimlari, milliy reyting mezonlari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan baholash usullari keng qo'llanila boshladi.

Ta'lim sifatini baholashda asosiy ko'rsatkichlardan biri o'quv dasturlarining xalqaro talablarga mosligi hisoblanadi. Jumladan, OECD tomonidan ishlab chiqilgan PISA dasturi o'quvchilarning funksional savodxonligini aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda [2]. PISA natijalari asosida ko'plab davlatlarda ta'lim siyosati qayta ko'rib chiqilgan. O'zbekistonda ham 2022-yildan boshlab PISA dasturida muntazam ishtirok etish boshlangan va natijalar ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda [3].

Shuningdek, ta'lim sifatini baholashda "Milliy reyting tizimi"ning joriy etilishi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini xalqaro standartlar asosida baholash imkonini

bermoqda. Bu tizimda ilmiy maqolalarning nufuzli jurnallarda chop etilishi, talabalar bilimini reyting asosida baholash, xalqaro hamkorlikdagi loyihalar soni kabi ko'rsatkichlar inobatga olinadi [4].

Zamonaviy ta'lim sifatini baholashda raqamli texnologiyalar ham muhim o'rin tutadi. Masalan, Learning Management System (LMS), Moodle, Google Classroom kabi platformalar orqali talabalarning bilim va ko'nikmalari muntazam nazorat qilinmoqda [5]. Ularning afzalligi shundaki, o'quvchilar faoliyati elektron tarzda saqlanadi, tahlil qilinadi va shaffoflik ta'minlanadi.

Ta'lim sifatini baholashda xalqaro tajriba

Dunyo miqyosida ta'lim sifatini baholashda bir nechta xalqaro dasturlar keng qo'llanilmoqda. Jumladan:

- **TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study)** – matematika va tabiiy fanlardan bilimlarni baholash dasturi bo'lib, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini xalqaro mezonlar asosida aniqlaydi [6].
- **PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study)** – boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash dasturi hisoblanadi. Bu dastur orqali o'quvchilarning matn bilan ishlash, tushunish va xulosa chiqarish darajasi aniqlanadi [7].
- **PISA** – yuqorida qayd etilganidek, o'quvchilarning funksional savodxonligi va amaliy hayotda bilimlarni qo'llay olish darajasini o'lchaydi.

Mazkur dasturlarda O'zbekistonning ishtiroki ta'lim tizimidagi kuchli va zaif jihatlarni aniqlash, rivojlantirish strategiyalarini belgilashga xizmat qilmoqda [8].

Jadval 1. Xalqaro baholash dasturlarining asosiy yo'nalishlari

Dastur nomi	Yo'nalishi	Baholash darajasi	Ishtirokchi yosh guruhi
PISA	Funksional savodxonlik	O'quvchilar kompetensiyasi	15 yosh
TIMSS	Matematika va tabiiy fanlar	Akademik bilimlar	4- va 8-sinflar
PIRLS	O'qish savodxonligi	O'qish ko'nikmalari	4-sinf

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, xalqaro baholash dasturlari ta'lim jarayonining turli bosqichlarida qo'llaniladi va ular o'quvchilarning turli kompetensiyalarini aniqlashga qaratilgan.

Milliy baholash tizimi va muammolar

O'zbekistonda ta'lim sifatini baholashda bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan:

- Baholashning yagona standartlarining yo'qligi;
- Ta'lim muassasalarida test va reyting tizimining noto'g'ri qo'llanilishi;

• O'qituvchilarning zamonaviy baholash metodlari bo'yicha yetarli malakaga ega emasligi [9].

Biroq, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, yangi attestatsiya tizimi, elektron baholash platformalari va xalqaro akkreditatsiya jarayonlari joriy etilmoqda.

Jadval 2. O'zbekistonda ta'lim sifatini baholashda mavjud muammolar va yechimlar

Muammo	Yechim
Yagona baholash mezonlarining yo'qligi	Milliy ta'lim standartlarini xalqaro tajriba asosida ishlab chiqish
Test va reyting tizimining noto'g'ri qo'llanilishi	Zamonaviy test texnologiyalarini joriy etish
O'qituvchilarning yetishmasligi	Malaka oshirish kurslari va treninglarni ko'paytirish
Shaffoflikning pastligi	Raqamli platformalar orqali ochiqlikni ta'minlash

Mazkur jadvaldan ko'rinib turibdiki, ta'lim sifatini baholash jarayonida mavjud muammolarni bartaraf etish uchun tizimli yondashuv talab etiladi.

Muhokama

Ta'lim sifatini baholashning zamonaviy usullari, jumladan xalqaro dasturlar, milliy reyting tizimlari va raqamli texnologiyalar, ta'lim samaradorligini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifatini muntazam baholab borish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir qiladi [10].

O'zbekiston uchun esa asosiy vazifa – milliy baholash tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, baholashning shaffofligi va samaradorligini ta'minlashdir. Shu yo'l bilan ta'lim sifati oshadi, xalqaro reytinglarda mamlakatning o'rnini yaxshilanadi va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga erishiladi.

Xulosa

Ta'lim sifatini baholashda zamonaviy usullar — nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini tekshirish, balki ularning rivojlanish jarayonini, interaktivlik, kreativlik, ijtimoiy va madaniy jihatlar, shuningdek texnologik imkoniyatlardan foydalanish darajasini inobatga olishga yo'naltirilgan. Quyidagi maslahatlar taqdim etiladi:

1. **Baholash tizimi diversifikatsiyalashuvi** — summativ, formativ, diagnostik, autentik va peer/self baholash turlarini mazmunli integratsiya qilish kerak. Har bir turi o'z vazifasini bajarishini ta'minlash zarur.

2. **Texnologiyalarni keng qo'llash** — o'quv platformalaridan, learning analytics, sun'iy intellekt, NLP usullaridan foydalanish o'quvchilarning faolligini va

kamchiliklarini aniqlash uchun katta imkoniyat yaratadi. Biroq, texnologik infratuzilma mavjudligi, internet aloqasi, ma'lumot xavfsizligi va etik masalalar e'tibordan chetda qolmasligi lozim.

3. **Madaniyatga mos baholash** — o'quvchilarning madaniy, ijtimoiy, fon jihatlariga mos baholash usullarini shakllantirish ta'limda adolatni oshiradi.

4. **Tahlil va shaffoflik** — baholovchilarning mezonlari, baho berish jarayonlari ochiq bo'lishi, obyektiv mezonlar qo'llanishi, har xil ma'lumot manbalaridan foydalanilishi kerak (projektdan videoga, sinf faolligidan yozma ishga).

5. **O'qituvchilarning malaka oshishi** — yangi baholash usullarini tatbiq etish uchun o'qituvchilarga muntazam o'quv-seminarlar, treninglar, baholash mezonlari va texnologik vositalar bo'yicha ko'nikmalar berilishi lozim.

6. **Baholash natijalaridan siyosat shakllantirishda foydalanish** — value-added modelling va sistema-darajadagi baholash natijalari ta'lim muassasalarini rivojlantirish, resurslarni rejalashtirish va sifat nazoratini kuchaytirish uchun foydali bo'lishi mumkin.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

Quyidagi asar va maqolalar tahlil paytida foydalanildi. (Har birida nashr yili va bet raqami, agar maqola PDFda mavjud bo'lsa-topilgan betlar ko'rsatilgan.)

1. Levy-Feldman Irit, *The Role of Assessment in Improving Education and Promoting Educational Equity*, Educ. Sci., 2025, volume 15(2), art. 224. Maqola PDFda: sahifa 1-10. [MDPI](#)
2. Vlachopoulos D., *A systematic literature review on authentic assessment in higher education*, 2024. sahifalar 5-20. [ScienceDirect](#)
3. Ibarra-Sáiz MS et al., *The quality of assessment tasks as a determinant of learning*, 2021. sahifalar 1-15. [Tandfonline](#)
4. Mao Xueliang et al., *Online education quality assessment model based on deep learning*, 2025. sahifalar 1-12. [SpringerLink](#)
5. Mohammad Faruque Sarker, Muhammad Shariat Ullah, *A review of quality assessment criteria in secondary education with the impact of the COVID-19 pandemic*, Social Sciences & Humanities Open, 2023;8(1):100740. Sahifa 1-20. [ResearchGate](#)
6. Lan H. et al., *How about the evidence assessment tools used in systematic reviews of management and education*, 2023. sahifalar 1-10. [PMC](#)
7. Lei Chen & Mazlin Mohamed Mokhtar, *Education on quality assurance and assessment in teaching quality of high school instructors*, Journal of Big Data, 2023; article 142. Sahifa 1-15. [SpringerOpen](#)
8. *Large-scale learning assessments*, UNESCO / OECD documentation. Sahifalar 1-8. [Vikipediya](#)
9. *Educational assessment in the 21st century: Moving beyond traditional methods*, Brookings Institution, 2017. [Brookings](#)
10. *Automatic assessment of text-based responses in post-secondary education: A systematic review*, Gao Rujun et al., 2023. Sahifalar 1-12. [arXiv](#)